

**DIŞ POLİTİKA VE KOMPLO TEORİLERİ: KOMPLOCU ANLATILARIN AVRUPA
POPÜLİST HAREKETLERİ VE PARTİLERİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ**
*FOREIGN POLICY AND CONSPIRACY THEORIES: THE ROLE OF CONSPIRATORY
NARRATIVES ON EUROPEAN POPULIST MOVEMENTS AND PARTIES*

Dr. Öğr. Üyesi Umut YUKARUÇ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
umutyukaruc@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0001-9107-5961

ÖZ

Geliş Tarihi:

01.12.2024

Kabul Tarihi:

25.12.2024

Yayın Tarihi:

26.12.2024

**Anahtar
Kelimeler**

Komploteorisi, Dış
Politika, Göç,
Popülizm

Keywords

Conspiracy
Theory,
Foreign Policy,
Migration,
Populism

Komploteorileri ve siyaset arasındaki ilişki, akademik literatürde giderek daha fazla öne çıkan bir konu haline gelmektedir. Manipülasyon ve dezenformasyon gibi yerleşik kavramların doğruluğuna meydan okuyan bilgilerin çoğalmasıyla karakterize edilen hakikat sonrası dönem bağlamında, komploteorilerinin daha sık yayıldığı ve daha geniş bir kitleyi cezbediği açıktır. Bu çalışma komploteorileri ve dış politika arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Özellikle popülist siyasette sıklıkla kullanılan komploteorileri, son on yılda çok sayıda popülist hareket ve parti tarafından kullanılmış ve popülerleştirilmiştir. Bu çalışmanın odak noktası, Büyük Yer Değiştirme ve Eurabia gibi göçmenleri merkeze alan komploteorilerini sıklıkla kullanan Avrupalı popülist hareketler ve partilerdir. Dolayısıyla bu çalışma, söz konusu hareketlerin ve partilerin söylemlerini analiz etmektedir. Bu çalışma ilk olarak, komploteorilerini tanımlayarak başlamaktadır. Ardından, tarihsel bir perspektif benimseyerek bu tür teorilerin antik çağlardan beri var olduğunu göstermektedir. İkinci olarak, dış politika ve komploteorileri arasındaki bağlantıyı göstermek için Birleşik Krallık'ın Brexit kararı analiz edilmektedir. Son olarak, dış politika ve komploteorileri arasındaki ilişkiyi anlamak için Avrupa'da muhalefette ve iktidarda olan popülist hareketlerin ve partilerin komploteorileri ve bu söylemlerin sebep olduğu kararları incelenmektedir.

ABSTRACT

The relationship between conspiracy theories and politics is becoming an increasingly prominent topic in the academic literature. In the context of the post-truth era, which is characterised by the proliferation of information that challenges the veracity of established concepts such as manipulation and disinformation, it is evident that conspiracy theories are being disseminated with greater frequency and attracting a wider audience. The present study focuses on the relationship between conspiracy theories and foreign policy. In recent years, conspiracy theories have been employed and disseminated by numerous populist movements and parties, particularly within the context of populist politics. This study focuses on European populist movements and parties which frequently employ conspiracy theories, such as Great Replacement and Eurabia, centred on migrants. Accordingly, this study analyses the discourses of these movements and parties. It begins by defining conspiracy theories, subsequently adopting a historical perspective to demonstrate that such theories have existed since antiquity. Secondly, the UK's Brexit decision is analysed to illustrate the link between foreign policy and conspiracy theories. Finally, the discourses and decisions of populist movements and parties in opposition and in power in Europe are analysed to understand the relationship between foreign policy and conspiracy theories.

DOI: <https://doi.org/10.69851/car.1594470>

Atıf/Cite as: Yukaruç, U. (2024) Dış Politika ve Komploteorileri: Komploteorilerin Avrupa Popülist Hareketleri Ve Partileri Üzerindeki Rolü. *Kapadokya Akademik Bakış Dergisi*, 8(1), 61-72.

1. Giriş

Komplo teorilerinin analizi, sadece toplumsal dinamikleri ve bireysel psikolojik eğilimleri değil, aynı zamanda siyasi stratejilerin ve dış politikanın incelenmesini de kapsayan önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Hakikat sonrası dönem bağlamında, bilginin doğruluğunu sorgulayan ve toplumda daha derin bir güven krizine katkıda bulunan bu teoriler, popülist politikacılar tarafından etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Avrupa'da popülist hareketler, göçmen karşıtı bir söylem inşa etmek için Büyük Yer Değiştirme ve Eurabia gibi komplo teorilerini kullanmıştır. Bu söylem sadece iç politika dinamiklerini etkilemekle kalmamış, aynı zamanda dış politika kararlarını da şekillendirmiştir. Tarihsel gelişmeler bağlamında bakıldığında, komplo teorilerinin çok eski zamanlardan beri siyasette manipülasyon ve güç mücadelesi amacıyla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ise bu teoriler, uluslararası ilişkiler bağlamında tehdit algılarını güçlendirmeye ve dış politika tercihlerinin yönünü etkilemeye hizmet eden bir araç haline gelmiştir. Bu çalışma, komplo teorilerinin dış politika üzerindeki etkilerini analiz etmeyi ve popülist söylemler aracılığıyla nasıl bir mobilizasyon ve politika oluşturma mekanizması oluşturduklarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, çalışma öncelikle komplo teorilerinin tarihsel arka planını analiz etmekte, ardından Brexit kararı üzerinden dış politika ve komplo teorileri arasındaki bağlantıyı tartışmaktadır. Son olarak, Avrupa'daki popülist hareketlerin göç ve uluslararası örgütler konusunda nasıl bir söylem inşa ettiği analiz edilmektedir.

2. Teorik Çerçeve: Komplo Teorileri ve Dış Politika

Komplo teorileri konusunda, bunların doğasını, bunları yayan grupları ve yaygınlıklarının ardındaki nedenleri inceleyen önemli bir akademik literatür mevcuttur. Komplo teorisi kavramı, çok sayıda akademik disiplinden akademisyenin araştırmasına konu olmuş ve her çalışma alanı kendine özgü bir bakış açısı ve tanım sunmuştur. Buna göre, tekil bir tanımın mevcut olmadığı ileri sürülmektedir. Örneğin, bu teorilere psikolojik açıklamalar getirilmiş ve komplocu zihniyet ile paranoya arasında bir bağlantı kurulmuştur (Hofstadter, 1964). Richard Hofstadter tarafından başlatılan çalışmaya çok sayıda akademisyen katkıda bulunmuştur. Araştırma bulguları, komplo teorilerine ilgi duyan bireylerin düşük güven düzeyi, şüphecilik, art niyet algılama eğilimi, tehdit algısına karşı artan hassasiyet, yabancılaşma hissi, kaygı ve kontrol kaybı hissi gibi psikolojik özellikler sergilediğini göstermektedir (Butter ve Knight, 2016, s. 2-3). Hofstadter ve sonraki çalışmalar, uzunca bir süre bu tür teorileri benimseyenlerin toplumun çeperlerinde yer alan görece küçük bir grup olduğunu göstermiştir (Karaosmanoğlu, 2019, s. 121). Fakat günümüzde komplo teorilerine inananların sayısının daha fazla olduğu rahatlıkla söylenebilir. Komplo teorilerine inananları tek bir sosyo-ekonomik sınıfa indirgemek ya da tek bir ideolojiyle (örneğin aşırı sağ ideolojiler) ilişkilendirmek mümkün değildir. Bu makale, komplo teorilerinin ne olduğuna dair tartışmalara girmek yerine, bu teorilerin aslında çok eskilerden beri var olduğunu, günümüzde popülist siyaset tarzının önemli bir parçası olduğunu ve onları psikolojik bir hasarın parçası olmaktan ziyade bilinçli olarak seçilmiş siyasi söylemlerin bir unsuru olarak açıklayacaktır.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, komplo olgusu siyasetin değişmez bir özelliği olmuştur. Joseph Roisman 2006 yılında yaptığı çalışmada antik Atina'daki komplo retorliğini incelemiştir. Komplocu bir zihniyetin kanıtlarını tespit etmek için Attika hatiplerinin yazılarını analiz etmiş ve komplocu bir dünya görüşünün MÖ 5. yüzyılın sonları ile 4. yüzyılın başlarında Atina demokrasisinin korunmasına nasıl katkıda bulunduğunu araştırmıştır (Roisman, 2006). Livy ve Tacitus gibi ünlü Romalı tarihçiler arasında da komplo teorilerini tarihsel anlatılarına dahil etmek yaygın bir uygulamadır. Örneğin, MS 64 yılındaki Büyük Roma Yangını'nda, Tacitus, İmparator Neron'un yangını çıkartanların şehre yeni gelen ve halihazırda huzursuzluk belirtileri gösteren Hristiyanlar olarak belirlediğini kaydeder (Pagan, 2020). Sonuç olarak Romalılar, şehrin yıkımına, can kaybına ve mala verilen zarara bir açıklama ararken, altta yatan sosyo-ekonomik eşitsizlikleri, aşırı kalabalık gecekondu mahallelerini, güvenlik veya bina kurallarının göz ardı edilmesini ve korku ve işlevsizlikle hareket eden bir senatoyu dikkate alma eğiliminde olmadılar (Pagan, 2020). Onun yerine bu yaklaşım ile, dışarıdan gelen, o zamanki Romalı tanımından ayrıışan grupları bir öteki olarak inşa etmiştir.

Tarihsel kayıtlar incelendiğinde komplo teorilerinin Orta Çağ boyunca benzer şekilde görüldüğü ve hatta uluslararası boyutlar kazandığı ortaya çıkmaktadır. Jacob Sprenger ve Heinrich Kramer tarafından 15. yüzyılın sonunda yazılan *Malleus Maleficarum* (Cadıların Çekici) adlı kitap 1520 yılına kadar 13 baskı yapmış ve başta Almanya olmak üzere Avrupa'daki cadılık soruşturmaları bağlamında ufuk açıcı bir metin haline gelmiştir (Broedel, 2003, s. 7). Söz konusu kitap, şeytanla işbirliği yapan kadınları çevreleyen inançların sistematik bir açıklamasını sunmaktadır; bu inançlar arasında illüzyon yapma, kendi çocuklarını ya da başkalarının çocuklarını pişirip yeme, büyü yapma ve kötü ruhları kullanma becerileri yer almaktadır (Russell 1972, s. 233). Kitabın yazarları cadılığı sadece dini gerekçelerle reddetmekle kalmamış, aynı zamanda sosyal uyuma yönelik bir tehdit olarak algılamışlardır (Broedel, 2003, s. 178). Bu iki engizisyoncunun ortaya koyduğu cadılık tanımları, cadılığa yükledikleri anlamlar ve yarattıkları temsiller, 16. ve 18. yüzyıllar arasında Avrupa'nın neredeyse tamamında hem Katolik hem de Protestan kiliselerinin tanımlarına uymayan on binlerce insanın öldürülmesinde dolaylı olarak etkili olmuştur. Herhangi bir dini ya da bilimsel dayanağı olmayan bu anlatı ve temsiller, komplo teorisinin ilkel bir örneğini oluşturmuştur. O dönemde nispeten yeni bir yenilik olan matbaanın ortaya çıkışı, daha sonra engizisyoncular ve halk tarafından benimsenen bu komplo teorilerinin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Dahası, matbaa İngiltere Kralı I. James gibi önde gelen isimleri etkileyerek *Daemonologie* de dahil olmak üzere benzer eserlerin üretilmesine yol açmış ve nihayetinde Britanya adasında cadılıkla suçlanan bireylerin zulme uğramasına ve idam edilmesine katkıda bulunmuştur. Yani aslında bu yaklaşım yine güçlü bir 'öteki' inşa etmek için kullanılmıştır. Buradaki öteki o zamanın toplumundaki 'makul kadın' tanımının dışına çıkan kadınlar olmuştur.

Daha çağdaş dönemler incelendiğinde, komplo teorisi olgusunun hem ulusal hem de uluslararası düzeyde varlığını sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. En kalıcı ve yaygın komplo teorilerinden biri, çağdaş dönemde de önemini korumaya devam eden İlluminati'dir. 18. yüzyılda, aslında gerçek bir varlık olan bu topluluk içinde hızla bir dizi komplo teorisi ortaya çıkmıştır. Birçok kişiye göre bu grubun amacı, Aydınlanma fikirlerini mason locaları aracılığıyla Avrupa toplumlarına yaymak ve toplumsal değişimi gerçekleştirmektir (Karaosmanoğlu, 2019, s. 25). Ancak 19. yüzyılda bu cemiyete atfedilen nitelikler arasında tüm dini kurumların ortadan kaldırılması ve mevcut tüm Avrupa hükümetlerinin devrilmesi, Fransız Devrimi'nin arkasındaki gizli güç ve seçilmiş ırk olarak algılanan ve İlluminati aracılığıyla dünyayı kontrol eden Yahudilerin masonların içine sızması yer almıştır (Oberhauser, 2020). Bu sefer, yine bir komplo teorisi ile toplumda değişim isteyenlere gizli anlamlar ithaf edilerek yine bir öteki inşa etmede bu komplo teorisi işlevsel bir hale gelmiştir.

O halde denilebilir ki tarihsel olarak bu tür olgular her zaman var olmuştur. Sadece ulusal ve toplumsal boyutlarda değil aynı zamanda uluslararası ilişkiler alanında da kendini göstermiş ve göstermeye devam eden komplolar ve komplo teorileri var olmaktadır. Siyasetteki komplolara örnek vermek gerekirse, Machiavelli Roma imparatorlarının komplolarla tahttan indirildiğini ileri sürmüştür: "Herkes hükümdara karşı komplolar kurabilirken, çok az kişi hükümdara açıkça savaş açmaya cesaret edebilir" (Aistrophe ve Bleiker, 2018, s. 167). Daha yakın zamanlardaki uluslararası ilişkiler tarihini incelediğimizde, Birinci Dünya Savaşı sırasında büyük güçlerin birbirleriyle gizli anlaşmalar yaptıklarını ve çatışmanın ardından diğer devletlerin topraklarını bölmeye devam ettikleri görülmüştür. Bir başka örnekte, Soğuk Savaş sırasında devletlerin istihbarat teşkilatları birbirlerinin arkasından iş çevirmişlerdir. Komploların dünya siyasetinde yaygın bir olay olduğunu, diplomatik müzakerelerde kullanıldığını ve uluslararası güvenliği etkileme potansiyeline sahip olduğunu belirtmek önemlidir. Her zaman hemen belli olmasalar da, nihayetinde çatışmaya ya da barışa yol açabilmektedirler (Aistrophe ve Bleiker, 2018, s. 168).

Fakat komplo teorisi, bir komplo hakkında doğru olabilecek ya da olmayabilecek kanıtlanmamış bir öneri olarak tanımlanmaktadır (Olmsted, 2009, s. 3). Komplo teorileri bağlamında, neredeyse tüm sonuçların ortaya çıkması, uygulamaya konan plana uygun olarak algılanmaktadır. Komplo teorileri basit açıklamalar sunarlar, ancak bu açıklamaların çoğunu genellikle gözlemlenemeyen gizli örgütlere ve ilişkilere atfederler. Bu teoriler, gizli ve güçlü varlıkların, kamuoyu tarafından gözlemlenemeyecek bir şekilde arzu ettikleri sonuçlara ulaşmak için çeşitli ağlarını ve bağlantılarını kullandıklarını öne sürmektedir. Bir kez daha, bu teorilerin temel ilkelerinden biri, iktidar konumunda olanların ister açık ister gizli olsun cezasız kalmadan hareket edebilecekleridir. Ancak, uluslararası ilişkilerin dinamikleri,

karmaşık yapıları ve dahil olan aktörlerin çokluğu nedeniyle basit açıklamalara meydan okur. Dahası, olayların sonuçları genellikle öngörülemez. Örneğin, 1991 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesi hiçbir kişi ya da kurum tarafından öngörülemedi.

Söylem ve komplo teorileri arasındaki ilişkiyi incelerken Mark Fenster (2008) popülist siyaset ve komplo teorileri arasında söylemsel güç açısından bir bağlantı tespit etmiştir. Fenster, komplo teorilerini popüler siyasi kültür bağlamında söylemler ya da kültürel pratikler olarak incelemiştir. Bu teorilerin kültürel ve siyasi bağlamlarda nasıl kullanıldığını ve yeniden üretildiğini, ayrıca nasıl işlevsel hale geldiklerini araştırmıştır. Sonuç olarak, popülist hareketlerin bir analizini yapmış ve bu hareketlerin komplo teorilerini sıklıkla kullandığı sonucuna varmıştır. Komplo teorilerinin, siyasi, ekonomik ve sosyal düzendeki çarpıklıkların ortaya çıkarılması da dahil olmak üzere bir dizi işleve hizmet edebileceğini öne sürmüştür. Bu da popülist politikacıların stratejilerinde kullanılmak üzere alternatif bir anlatı inşa etmelerine olanak sağlamaktadır. Özetle, Fenster'in öne sürdüğü gibi, komplo teorileri, inananları ve genel halkı birleşik bir varlık, yani "biz" veya "halk" olarak birleştirerek popülist iktidar için teorik bir temel oluştururken, aynı zamanda gizli, elit iktidar bloğunu halka, yani "biz"e karşı konumlandırır (Fenster, 2008, s. 89).

Bu konuyu daha da detaylandırmak için popülist hareketler olgusunu tartışmak gerekmektedir. Popülizm kavramını incelediğimizde, popülist hareketlerin net bir şekilde tanımlanmış bir yapıdan yoksun olduğu ortaya çıkmaktadır. Çok çeşitli biçimlerde tezahür eder ve belirli bir ideolojik yönelimle sınırlı değildir; siyasi yelpazenin her yerinde gözlemlenebilir. Popülizm sol ya da sağ ideolojik bir çerçeve içinde yer alabilir. Ayrıca etnik kökene odaklanabilir veya düzen karşıtı bir hareket olarak ortaya çıkabilir. Örnek vermek gerekirse, Nazizm etnik kökene odaklanan aşırı sağcı bir popülist hareket olarak tanımlanabilir. Buna karşılık Yunanistan'daki Syriza Partisi sol popülizm olarak tanımlanabilir. Benzer şekilde, popülizmin tanımı ya da neyi ifade ettiği konusunda da bir fikir birliği yoktur. Cas Mudde (2004) gibi bazı yazarlar popülizmi, toplumu iki farklı ve karşıt gruba bölen ve toplumun kolektif iradesinin ifade edilmesi gerektiğine inanan dar bir ideoloji olarak görürken, Kurt Weyland (2001) gibi diğerleri ise, politikacıların örgütsüz kitlelerin desteğini almak ve iktidarı elde tutmak veya kazanmak için kullandıkları bir siyasi araç olarak görmektedir. Ernesto Laclau (2005) ve Ruth Wodak (2015) gibi bazı akademisyenler ise popülizmin söylemsel gücünü vurgulamaktadır.

Popülizmin evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı olmamasına rağmen, popülist söylemde akademisyenler tarafından yaygın olarak kabul edilen bazı ortak noktalar vardır. İlk ortaklık, halk ile seçkinler arasındaki karşıtlıktır. Bu, mutlak iyi ve kötü arasındaki ayrıma dayanan Manichean (Maniheizm, ikili) bir söylem tarzıdır. Toplumun iradesinin her zaman 'iyi' olduğunu ve sürekli olarak kendi çıkarları için ve toplumun zararına komplo kuran 'kötü' elitlerin var olduğunu öne sürer. Bu görüş tüm popülist hareketlerde mevcuttur (Albertazzi ve McDonnell, 2015, s. 4). Popülist söylemlerdeki ikinci ortak nokta, halkın gerçek egemen olduğu iddiasıdır. Özellikle demokratik ülkelerdeki sol ve sağ popülist hareketler, kendilerinin gerçek demokratlar olduklarını ve halktan gasp edilen iktidarı geri alacaklarını iddia ederler (Bobba ve McDonnell, 2016, s. 283). Son ortak özellik ise aşırı sağ popülist hareketlerde daha yaygın olan 'öteki' kavramıdır. Popülist liderler sıklıkla, toplumu yalnızca elitler tarafından bastırılma riski altında değil, aynı zamanda ortak kimlik ve değerleri paylaşmayan ötekiler tarafından tehdit altında olarak tasvir ettikleri söylemler inşa etmektedir (Albertazzi ve McDonnell, 2015, s. 4; Bobba ve McDonnell, 2016, s. 283). Tersine, popülist söylemlerin doğası gereği dışlayıcı olduğu ve mantıksal argümantasyon yerine duygusal itirazlara öncelik verdiği iddia edilebilir (Bulli ve Soare, 2018, s. 138).

Popülist söylemlerde tarafların inşası, halka karşı öteki, güçsüze karşı güçlü gibi söylemlerin kullanılmasıyla kolaylaştırılır. Ahlaki açıdan iyi ve ezilen insanlar merkezde yer alırken, kötü niyetli, güçlü, zengin ve gizli planlar yapanlar karşı tarafta konumlandırılır. Bu aktörler elitler, düzen, etnik ya da dini bir grup ya da "dış güçler" olabilir. Popülizm böylece söylem yoluyla insanları yeni bir kimlik etrafında birleştirmeye hizmet eder. Komplo teorileri de bu birleştirmede dolaylı olarak popülist hareketlere hizmet eder. Söylem ya da anlatı yoluyla komplo teorileri insanları "halkın" yanında ve hayali bir grup kötü niyetli güce karşı toplar (Yablokov, 2014, s. 625). Bu şekilde, popülizmin halkı iki gruba ayırma hedefinde işlevsel bir araç haline gelirler.

İleride daha kapsamlı bir analiz sunulacak olsa da, Avrupa'daki popülist hareketleri aydınlatmak için burada birkaç açıklayıcı örnek sunulabilir. Son otuz yıla bakıldığında, İtalya, Fransa ve Avusturya da dahil olmak üzere çok sayıda Avrupa ülkesinde popülist hareketlerin çoğaldığı görülmektedir. Bu hareketler Avrupa Birliği karşıtlığı, İslamofobi ve düzen karşıtlığı gibi bazı ortak özellikler sergilemektedir. Avusturya'da, Avusturya Özgürlük Partisi'nden eski cumhurbaşkanı aday olan Norbert Hofer'in komplo teorilerini sıklıkla kullandığı gözlemlenmiştir. Hofer, 2014 yılında Avusturya'daki olağandışı hava durumunu açıklamak için, gizli güçlerin 'jeomühendislik' yaptığını iddia eden chemtrails komplo teorisine başvurmuştur (Profil, 2014). Ayrıca, cumhurbaşkanlığı yarışındaki rakibini, yine gizli bir örgüt olmakla suçlanan Yahudi etkisindeki Masonların desteğine sahip olmakla suçlamıştır (Faiola, 2016). 2015 yılında Fransız aşırı sağcı popülist Ulusal Birlik Partisi'nin kurucusu Jean-Marie Le Pen, bir Rus gazetesine verdiği demeçte Paris'teki terör saldırılarının arkasında Batı istihbaratının olduğunu söyleyerek komplo teorilerine desteğini ifade etmiştir (Lichfield, 2015). Daha yakın tarihli bir örnek ise 2019 yılında ortaya çıkan Corona virüsü ile ilgili komplo teorilerinin yaygınlaşmasıdır. Daha sonra da bahsedilecek olan İtalya'nın aşırı sağcı Lig Partisi lideri Matteo Salvini ve İtalya'nın Kardeşleri Partisi lideri Giorgia Meloni, virüsün 2015 yılında Çin'deki bir laboratuvarında üretildiğine dair komplo teorisini sosyal medya platformlarındaki milyonlarca takipçisine yaymıştır (Nardelli ve D'urso, 2020).

Bu örnekler, Batı Avrupa'daki popülist partiler tarafından benimsenen komplo teorilerinin sadece bir örneğini temsil etmektedir. Bununla birlikte, başka komplo teorilerini de tespit etmek mümkündür. Yukarıda bahsedilen örneklere dayanarak, bu teorilerin popülist parti söyleminin önemli bir yönünü oluşturduğu ve gerçekte meydana gelen olayların kimlikleri belirsiz kalan kişi veya kurumlara atfedildiği söylenebilir. Bunu yaparken de sürekli olarak bir dış ötekiye atıfta bulunarak halkın bu kişi ya da kurumlara karşı bir duruş benimsemesini sağlamaktadırlar.

Bu makale, komplo teorileri ve popülist siyaset arasındaki ilişkide uluslararası ilişkiler disiplininin rolünü tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bir toplumdaki popüler komplo teorilerinin dış politika formülasyonu üzerindeki etkisi nedir? Bu noktada, sosyal inşacı yaklaşımı ve söylemlerin etkisini tartışmak yerinde olacaktır. Uluslararası ilişkilere sosyal inşacı yaklaşım, dış politika davranışının, fikir ve normların özneler arası yaratımından ortaya çıkan kimlikler tarafından şekillendirildiğini öne sürer. Bu kimlikler, söylemler aracılığıyla inşa edilen, öznelerarası olarak oluşturulmuş temsiller ve anlamlar tarafından oluşturulur. Başka bir deyişle söylem, " temel olarak, özneler arası anlamın yaratıldığı, sürdürüldüğü, dönüştürüldüğü ve buna bağlı olarak sosyal gerçekliğin kurucusu haline geldiği alan" olarak tanımlanabilir (Holzscheiter 2014, 144). Politikacılar düşüncelerini söylemsel pratikler aracılığıyla iletir ve bu söylemin tekrar tekrar üretilmesi yoluyla düşünceler öznelerarası anlam yaratmaya başlar.

Söylemler, aktörlerin kimliklerini inşa eden anlam yaratma pratikleridir. Bu, ilk olarak bir nesnelere alanı kurarak ve gerçek şeyleri bizim için anlamlı hale getirerek, ikinci olarak da belirli özne konumları yaratarak gerçekleştirilir (Epstein, 2008, s. 6). Lene Hansen de söylemsel oluşumların aktörler için konumlar yarattığını ve anlamın söylemler içinde yaratıldığını öne sürer (Hansen, 2006, s. 17). Dahası, Hansen söylem aracılığıyla bir ikilik kurulduğunu, bir özneye olumlu bir anlam yüklenirken diğerinin marjinalleştirildiğini ve olumsuz bir değer yüklendiğini öne sürer. Komplo teorilerinin farklı kaynaklar tarafından tekrar tekrar üretilmesi, öznelerarası anlamın ortaya çıkmasına neden olur ve bazı teoriler zamanla doğru olarak kabul edilir. Hansen'in gözlemediği üzere, komplo teorileri bağlamında bir ikilik yaratılmakta, insanlara olumlu anlamlar yüklenirken gerçek ya da hayali özneler (dış güçler, Yahudiler, İlluminati, Soros vb.) marjinalleştirilmektedir.

Sonuç olarak, komplo teorileri ile dış politika arasında aşağıdaki şekilde bir bağlantı kurulabilir: İlk olarak, komplo teorileri bir anlatı yaratarak dış tehditler hakkında fikir verir. Dış düşmanlar ve iç işbirlikçiler arasında bir bağlantı kurarak tehdidin kapsamını belirleyebilir. İkinci olarak, algılanan tehditlerin sınırlarını çizerken, uluslararası ilişkilerin doğası gereği karmaşık olan dinamiklerini basitleştirmeye hizmet eder. Dünyanın açıkça tanımlanmış "onlar" ve "biz" kategorilerine bölündüğü ve gri alanların nüanslarının ya görmezden gelindiği ya da basitleştirildiği ikili bir dünya görüşü yaratır. Üçüncü olarak, özellikle popülist siyasette olduğu gibi, uluslararası örgütleri küresel elitlerin bir komplosu olarak göstererek marjinalleştirir. Dördüncü olarak, komplo teorileri sözde bir dış tehdidin

sonucu olarak nüfusu konsolide edebilir. Son olarak, popülist liderler komplo teorilerinin yarattığı güvensizlik ve korkudan faydalanarak ulusu kendi tanımladıkları şekilde birleştirebilir ve ulusu dışarıdan koruma bahanesiyle bazı tartışmalı politikaları yürürlüğe koyabilirler.

İlerleyen bölümlerde komplo teorilerinin dış politikaları nasıl etkilediğine dair somut örnekler sunulacaktır. İlk olarak Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden çıkışı ele alınacaktır. Ardından, Avrupalı popülist partilerin göçle ilgili örnekleri incelenecektir.

3. Birleşik Krallık ve Brexit Komplo Teorileri

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği (AB)'den ayrılıp ayrılmayacağını belirlemeye yönelik referandum 23 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç AB'den ayrılma yönünde olmuştur. Referandum sürecinde Brexit yanlısı politikacılar, medya ve popüler kültür ürünleri tarafından yanlış bilgilerin kullanılması önemli bir tartışma konusu olmuştur. Referandumun ardından Oxford Sözlüğü yılın kelimesi olarak 'post-truth' terimini seçti. Referandum sırasında yayılan başlıca komplo teorisi şu şekildeydi: AB, Birleşik Krallık için gizli planları olan bir elitler örgütü olarak algılanmış ve AB'nin amacının Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmamasını sağlamak olduğu ileri sürülmüştür. Bu anlatıda AB ve onun gizli örgütleri ya da elitleri öteki olarak seçilmiş ve bu aktörler Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sürdürerek Birleşik Krallık halkının çıkarlarına karşı hareket ediyor olarak algılanmıştır. Başka bir deyişle AB, Birleşik Krallık için bir tehdit olarak kurgulanmıştır. Referandum sürecinde bu temel önermeyi desteklemek için çok sayıda teori ortaya atılmıştır.

Referandum sürecinde yapılan anketin bulgularını tartışmak, ortaya çıkan komplo teorilerinin niteliği hakkında fikir vermektedir. Londra merkezli uluslararası bir anket araştırma şirketi olan YouGov tarafından gerçekleştirilen bir anket, Brexit'i çevreleyen komplo teorilerine olan inancın yüksek bir yaygınlığa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu anketin 2016 yılında yayınlanan bulguları, nüfusun önemli bir kısmının komplo teorisi olarak sınıflandırılabilir inanca sahip olduğunu göstermiştir (Demianyk, 2016). Örneğin, katılımcıların %45'i referandumda hile yapılmayacağına inandıklarını belirtirken, AB'den ayrılmayı destekleyenlerin %46'sı seçimlerde hile yapılacağı görüşünü dile getirmiştir. Katılımcıların %21'i istihbarat örgütü olan MI5'in Birleşik Krallık'ı AB'de tutmak için hükümetle ortaklaşa çalıştığına inanırken, katılımcıların sadece %40'ı bunun doğru olmayabileceğine dair bir inanca sahiptir. AB'de kalmak isteyenlerin yüzde on altısı da istihbarat teşkilatının Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sürdürmek için hükümetle birlikte çalıştığına inanmaktadır. Ankette yer alan bir diğer soruda katılımcıların AB'nin referandum sonrasına kadar genişleme planlarını tam olarak açıklamadığına inanıp inanmadıkları sorgulanmıştır. Başka bir deyişle, katılımcılara AB'nin gerçek niyetlerini kasıtlı olarak gizleyip referandumdan sonra açıklayacağına inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Tüm katılımcıların %49'u AB'nin genişleme planları olduğuna ancak bunları referandumdan sonra açıklayacağına inandıklarını belirtmiştir. AB'den ayrılmayı destekleyenlerin %75'i bu inanca sahiptir. Referandum sürecinde hem AB hem de Birleşik Krallık kurumlarını olumsuz gösteren bir dizi komplo teorisi üretilmiştir. Örneğin, Ayrılma yanlısı kampanya, geleneksel kurşun kalemler yerine tükenmez kalemlerin kullanılması gerektiği iddiasını ileri sürmüştür. Bu iddia, kurşun kalemle işaretlenmeleri halinde, MI5 da dahil olmak üzere 'bazı aktörlerin' işaretleri Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sürdürmesini kolaylaştıracak şekilde değiştireceği varsayımına dayanıyordu (Robinson, 2016). Bir diğer ilgi çekici hipotez ise, AB'nin genişlemesiyle birlikte Türkiye ve Arnavutluk gibi bazı ülkelerin tam üyelik statüsü kazanacağını ve bu olasılığın kasıtlı olarak gizlendiğini öne sürmektedir. Bazı ana akım gazeteler Türkiye'nin AB üyeliği hakkında komplo teorileri içeren makaleler yayınlamıştır. En çok satan ilk on gazeteden biri olan Daily Mail, Cameron hükümetinin 1,5 milyon Türk vatandaşına Birleşik Krallık'ın kapılarını açmak için gizli bir planın parçası olduğunu yazmıştır. Benzer şekilde The Sunday Express gazetesi de Konda tarafından Türkiye'de yapılan bir araştırmadan bahsederek, her ne kadar sonradan yalanlansa da Türkiye'nin AB üyeliği durumunda gençlerin İngiltere'ye geleceğini gösterdiğini yazmıştır (Greenslade, 2016). Dönemin Silahlı Kuvvetler Bakanı Penny Mordaunt, Türkiye'nin AB üyeliğinin binlerce Türk, Arnavut, Makedon ve Sırp teröristin ve çete üyesinin İngiltere'ye akın etmesine neden olacağı iddiasını ortaya atmıştır (Wooding, 2016). Bu komplo teorileri sadece toplumun çeperlerinde yer alan bireyler arasında ortaya çıkıp yayılmadı. Boris Johnson, Nigel Farage, Dominic Cummings ve Michael Gove gibi önde gelen siyasetçiler tarafından da dile getirilmiş ve söylemlerinde defalarca yeniden üretilmiştir.

Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın şimdiye kadar alınmış en önemli dış politika kararlarından biri olarak kabul edilen AB'den ayrılma kararı söz konusu olduğunda, komplo teorilerinin bu karar üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkisi olmuş olabilir. Referandum kampanyası sırasında, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması yönündeki argümanları desteklemek için komplo teorilerine sıkça başvurulduğu görülmüştür. Bu tasvirler, AB elitlerini, yerli işbirlikçileriyle birlikte, eylemleri varoluşsal bir tehdit oluşturan kötü niyetli güçler olarak tasvir etmiştir. İkili bir 'biz ve onlar' söylemini yeniden üretmişler ve daha geniş bir nüfusta yankı bulan durum için bir açıklama sunarak ayrılma kampanyasına yönelik popüler desteği pekiştirmeye hizmet etmişlerdir.

4. Avrupa Popülist Partileri, Komplo Teorileri ve Dış Politika

Daha önce de belirtildiği üzere, popülist siyasi partiler sıklıkla komplo teorilerine atıfta bulunmakta ve bunları desteklemektedir. Avrupa'daki aşırı sağcı popülist partiler de bir dizi komplo teorisi geliştirmiş olmakla birlikte, göçmen karşıtı komplo teorilerinin en yaygın biçimlerden birini oluşturduğu söylenebilir. Bu olgunun en belirgin örnekleri Büyük Yer Değiştirme ve Eurabia teorileridir. Her iki teori de benzer nitelikte olduğundan, özellikle göç politikası bağlamında, hükümetlerin yeri geldiğinde başvurduğu söylemsel bir yapıya yol açmaktadır. Buna karşılık, gerektiğinde kamuoyu ya da muhalefet partileri de bu teorileri kullanarak hükümetler üzerinde göç konusunda baskı oluşturmaktadır. Örnekleri derinlemesine incelemeyen önce, tartışılan teoriler hakkında kısa bir genel bakış sunmak gerekmektedir.

4.1. Büyük İkame Teorisi

Bu teori Renaud Camus'nün 2012 yılında yayınlanan 40 sayfalık "Le Grand Remplacement" adlı makalesi ile popüler hale gelmiştir. Camus başlangıçta sosyalist ideolojiyi benimsemiş olsa da, Soğuk Savaş sonrası dönemde önemli bir ideolojik değişim geçirerek aşırı sağ bir bakış açısına sahip olmuştur. 2012 Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olmak istemiş ancak yeterli desteği alamayınca adaylıktan çekilmiştir.

Camus'nün 2012 tarihli bu makalesinde yer değiştirme teorisi, beyaz Avrupalı nüfusun Afrika ve Orta Doğu'dan gelen beyaz olmayan göçmenler tarafından kasıtlı olarak yerinden edildiği iddiasına dayanmaktadır. Bu iddia, demografik verilerin ve sosyal dinamiklerin seçici ve çarpıtılmış bir yorumunun yanı sıra aşırı sağ ideolojilerde sıklıkla görülen 'kıyamet senaryosu' retoriğine dayanmaktadır (Camus, 2012). Camus, teorisini haklı çıkarmak için, göçmenlerin yüksek doğum oranlarına kıyasla beyaz Avrupalı nüfusun düşük doğum oranlarını Avrupa'nın demografik geleceğine yönelik potansiyel bir tehdit olarak sunmuştur (Camus, 2012, s. 24). Bu yaklaşım, demografik kaygıların etno-kültürel bir çatışma anlatısına dönüştürülmesi yoluyla toplumsal korkuların manipüle edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Camus'nün teorisi yalnızca göçmenleri 'öteki' olarak nitelendirmekle ilgili olmamış; aynı zamanda bu süreçte aktif ya da pasif 'işbirlikçiler' olarak tanımladığı bir dizi gruba da suç atfetmiştir. Camus Yahudileri, kadınları, eşcinselleri, laikleri, entelektüel özgürlük savunucularını ve politikacıları Avrupa'nın demografik değişimini sağlayan aktörler olarak tasvir etmiştir (Camus, 2012, ss. 14-15). Bu söylem, komplo teorilerinin tipik özelliği olan ötekini homojen bir tehdit olarak gösterme eğilimini yansıtıyordu. Aynı zamanda, "biz" içerisinde tanımlanan gizli ve potansiyel 'hainleri' hedef alıyordu. Özellikle bu söylemin Yahudilere yönelik düşmanlıkla birleşmesi, antisemitizmin aşırı sağ ideolojilerdeki merkezi rolünü pekiştirmiştir.

4.2. Eurabia Teorisi

'Eurabia' teorisi ilk kez 1970'lerde kullanılmış, ancak büyük ölçüde Bat Ye'or takma adını kullanan Mısırlı-İngiliz yazar Gisèle Littman'ın katkılarıyla 2000'lere kadar önemli bir popülerlik kazanmamıştır. Bat Ye'or, teorisine temel olarak İslam medeniyetlerindeki zimmi kavramını almış ve bunu, İslami bir gücün egemenliği altındaki gayrimüslimlerin kölelikten veya ölümden kaçınmak için boyun eğdikleri aşağılayıcı bir tabiiyet ilişkisi olarak tanımlamıştır (Bat Ye'or, 2005, s. 9). Bu bağlamda Bat Ye'or, zimmi kavramını yalnızca tarihsel bir statüyü tanımlamak için değil, aynı zamanda Avrupa ile İslam arasındaki çağdaş ilişkiyi tanımlamak için de kullanmıştır. Bu anlayışın, Avrupa'nın siyasi, kültürel ve ekonomik bağımsızlığını kaybetmesiyle yeniden şekillenen bin yıldan uzun süren bir cihat paradigmasının ürünü olduğunu ileri sürmüştür.

Bat Ye'or, Avrupa'nın tarihsel olarak Müslüman güçlerin cihat hareketlerine direnme kapasitesi gösterdiğini öne sürmüştür. Ancak 20. yüzyılda bu direnişin yerini 'teslimiyet' olarak adlandırdığı bir yaklaşım almıştır. Bat Ye'or, AB kurumlarının bu sürecin sembolik bir yansıması olduğunu öne sürerek, Avrupa'nın Kuzey Afrika ve Orta Doğu ile siyasi ve ekonomik entegrasyona öncelik vererek bağımsızlığını gönüllü olarak terk ettiğini iddia etmiştir. Avrupa'nın bu dönüşümünün, İslam dünyasının etkisinin ortaya çıkışına işaret ettiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Bat Ye'or (2005) Avrupa politikalarındaki üç ana eğilimi tanımlamaktadır: resmi olarak desteklenen anti-Amerikancılık, anti-Semitizm veya anti-Siyonizm ve 'Filistincilik'. Bu eğilimlerin Avrupa'nın dönüştürülmesine yönelik daha geniş bir jeopolitik projenin bileşenleri olduğunu savunmaktadır.

Eurabia kavramı ilk olarak Bat Ye'or tarafından Avrupa'nın İslam dünyasının siyasi bir uzantısına dönüşmesi sürecini tanımlamak için ortaya atılmıştır. Ye'or'un argümanı, bu dönüşümün Avrupa'nın 'İslamlaşması' ile sonuçlanacağını ve Avrupa'nın Arap ve Müslüman dünyasına giderek daha fazla boyun eğeceğini öne sürüyordu. Bu söylem yalnızca Avrupa'nın mevcut siyasi ve kültürel dinamiklerini eleştirmekle kalmadı, aynı zamanda İslamofobik bir retorik geliştirmeye de hizmet etti. (Brown, 2019). Başka bir deyişle, Bat Ye'or'un analizleri modern Avrupa'daki popülist hareketlere, özellikle de kültürel kimlik kaygıları ve göçmen karşıtı duygular üzerinden siyasi mobilizasyon arayanlara entelektüel bir temel sağlamıştır. Aynı zamanda Eurabia Teorisi, Avrupa'daki kültürel ve demografik değişimlere ilişkin kaygıları istismar ederek bu olguyu bir komplo teorisi bağlamında yeniden çerçevelendirmiştir. Bu yorum sadece tarihsel bir analiz sağlamakla kalmamış, aynı zamanda siyaset ve sosyal kimlik üzerine çağdaş söylemlerde de önemli bir rol oynamıştır.

4.3. Dış Politika Bağlamı: Avrupa Popülist Hareketlerinden Örnekler

Bu bölüm, hükümet gücünü elde etmekte başarısız olmuş ve şu anda muhalefette olan popülist hareket ve partileri inceleyerek başlayacaktır. Kimlikçi Hareketin (Identitarian Movement) gençlik grubunu oluşturan Kimlikçi Nesil (Generation Identity- GI) Hareketi, Büyük Yer Değiştirme ve Eurabia Teorileri gibi aşırı sağ komplo teorilerine sıklıkla atıfta bulunmakta ve bu çalışma için mükemmel bir örnek teşkil etmektedir. GI Hareketi 2010'lu yıllarda Avrupa'da hızlı bir büyüme dönemi yaşamış ve beyaz üstünlükçü ideolojilerin genç kitlelere yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Fransa'da 2012 yılında ortaya çıkan hareket, daha sonra Avrupa genelinde çok sayıda ülkeye yayılmıştır. Son on yılda İtalya, Avusturya, Almanya ve Birleşik Krallık'ta aktif şubeleri, binlerce aktivisti ve on binlerce çevrimiçi takipçisi olmuştur (Al Jazeera, 2018).

GI, özellikle beyaz Avrupalıların kimliği ve kültürü olarak algıladığı şeyi savunmakla ilgilenmektedir. GI bu savunmayı önemli ölçüde Avrupa'nın demografik yapısında meydana geldiğini iddia ettiği değişikliklere karşı bir mücadele olarak nitelendirmektedir (Al Jazeera, 2018). GI, göçü ve Avrupa'daki Müslüman nüfusun varlığını beyaz Avrupalıların kültürel, siyasi ve sosyal hakimiyetine yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu bağlamda, 'Büyük Yer Değiştirme' ve İslamlaşma kavramları GI'nin hem ideolojik hem de propaganda temellerinin merkezinde yer almaktadır (Al Jazeera, 2018). Örgüt bu teorileri kullanarak Avrupa'da göçmenlere karşı artan korku ve hoşnutsuzluğu daha geniş bir etnik milliyetçilik hareketine dönüştürmeyi amaçlamaktadır.

GI'nin faaliyetleri sadece kavramsal nitelikte olmayıp, çok sayıda sembolik eylemle de desteklenmiştir. Örneğin, 2018 yılında GI üyeleri Akdeniz'de göçmenleri kurtaran sivil toplum kuruluşlarına karşı kampanya yürütmüş ve 'Avrupa'yı Savun' adı altında deniz devriyeleri düzenlemiştir (Gopalakrishnan, 2017). Bu eylemler, göçmenlerin Avrupa'ya ulaşmasını fiziksel olarak engellemek üzere tasarlanmıştır. Bu tür eylemler aracılığıyla GI, göç karşıtı politikalarını sadece retorik ötesine taşımaya ve kendisini somut bir direniş hareketi olarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Bu nedenle, geleneksel anlamda popülist bir parti olmamasına rağmen, GI'nin Avrupa kimliğinin göçün bir sonucu olarak bir dönüşüm geçirdiği argümanını ilerletmek için popülist taktikler kullandığı söylenebilir. Buna, Avrupa'nın kültürel kimliği ve mirasına yönelik bir tehdit algısı eşlik etmekte ve bu miras yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaymış gibi sunulmaktadır. GI'nin komplocu söylemi mültecileri marjinalleştirirken, aynı zamanda Avrupa'nın 'beyaz' halklarını korunmaya muhtaç savunmasız bir grup

olarak konumlandırıyor. Şu da eklenmelidir ki 2021 yılında Fransa İçişleri Bakanı Darmanin, GI'nı yasaklandığını duyurmuştur (France 24, 2021).

Bu teoriler bazı Avrupalı popülist siyasi partiler tarafından da söylemlerinde retorik bir araç olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Almanya için Alternatif (Alternative für Deutschland, AfD) Partisi, Avrupa'nın İslamlaşması ve demografik değişimle ilgili endişelerini dile getirmek için siyasi söyleminde Eurabia komplo teorisini kullanmıştır. AfD Partisi, 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinden önceki dönemde kampanyasında "Avrupa Eurabia olmasın" sloganını kullanmış ve Jean-Léon Gérôme'un 1886 tarihli "Köle Pazarı" tablosunun yer aldığı posterler sergilemiştir (Grieshaber, 2019). Söz konusu afişlerde, koyu tenli, sakallı ve yabancı kıyafetli erkeklerin çıplak bir beyaz kadını incelediği bir sahne tasvir edilmiştir. Bu görüntünün arkasındaki niyet, Müslüman göçmenlerin Avrupa kültürüne tehdit oluşturduğu mesajını iletme amaçlıdır. Yukarıda bahsedilen örnekler, Eurabia komplo teorisinin partinin söylemine nasıl entegre edildiğini ve Avrupa'nın İslamlaşmasına ilişkin endişelerin AfD tarafından nasıl kullanıldığını göstermektedir. Benzer şekilde, AfD Partisi üyeleri tarafından paralel söylemlerin kullanılması göz önüne alındığında, parti genelinde birleşik bir anlatının ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bir örnek vermek gerekirse, 2016 yılında AfD'nin genel başkan yardımcısı Beatrix von Storch, kitlesel nüfus mübadelesi planlarının uzun bir süredir yürürlükte olduğunu iddia ederken bu teoriyi anımsatan dilsel mecazlar kullanmıştır (Gürgen, 2021).

Siyasi güce ulaşan bazı popülist hareketlerin de özellikle göç meselesiyle ilgili olarak 'Büyük Yer Değiştirme' teorisi kavramını kullanmış olması dikkat çekicidir. İtalya bu konuda bir örnek teşkil etmektedir ve İtalyan siyaseti incelendiğinde, özellikle dış politika konusunda toplum ve siyaset üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bu teorilerin süregelen etkisi ortaya çıkmaktadır. Lig Partisi ve lideri Matteo Salvini'nin görev süresi boyunca göç konusu giderek siyasallaşmış ve güvenlikleştirilerek istisnai tedbirlerin uygulanmasına yol açmıştır. Salvini 2015 yılında göç olgusunu İtalya'nın 'istilası' olarak nitelendirmiş ve Avrupa'nın İtalya'nın kuzey bölgesi olan Padania'nın etnik bir yeniden inşasından geçtiğini iddia etmiştir. Ayrıca, kuzey bölgelerinde ikamet eden İtalyanların etnik temizlik mağduru olduğunu iddia etmiştir (Berry, Garcia-Blanco ve Moore, 2015, s. 87). Bu siyasallaşmış sorunun güvenlikleştirilmesi, 2018 yılında Lig Partisi'nin seçimlerde beklenenden daha fazla oy alması ve bunun sonucunda 5 Yıldız Hareketi ile bir koalisyon hükümeti kurulmasıyla mümkün hale gelmiştir. Bunun sonucunda partinin lideri Matteo Salvini İçişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak atanmıştır. Salvini göreve geldikten sonra, Akdeniz'de kurtarılan 600 kişiyi taşıyan bir geminin İtalya kıyılarında karaya çıkmasına izin vermemiş, bunun yerine gemiyi İspanya'ya yönlendirmiştir (Kirchgaessner, 2018).

Benzer süreçler 2022'den bu yana hükümetin başında olan İtalya'nın Kardeşleri (Fratelli d'Italia) Partisi lideri Giorgia Meloni döneminde de yaşanmıştır. Yakın zamanda Mussolini'nin Torunları: Çağdaş İtalya'da Faşizm başlıklı bir kitap yayınlayan David Broder, Meloni'nin onlarca kez 'etnik ikame planı' fikrine açıkça atıfta bulunduğunu belirtmiştir (Vohra, 2023). Nitekim İngiliz The Times gazetesi Meloni'yi bu teoriyi açıkça savunan ilk Batı Avrupalı lider olarak tanımlamıştır (Kington, 2022).

Bu çalışma için Macaristan örneği de yine örnek bir vaka olarak görülebilir. Büyük Yer Değiştirme Teorisi, Macaristan'da yaygın olarak kabul görmüş ve neredeyse resmi bir devlet ideolojisi haline gelmiştir (Beauchamp, 2022). Nitekim Başbakan Viktor Orbán son on yıldaki söylemlerinde sık sık hem Eurabia hem de Büyük Yer Değiştirme teorilerine atıfta bulunmuştur. Orbán'a göre, Batı medeniyeti neredeyse intihara meyilli girişimlerde bulunmaktadır; bunlardan biri de kaybolan Avrupalı Hristiyan çocukların yerine diğer medeniyetlerden gelen göçmen yetişkinleri koymayı amaçlayan büyük Avrupa nüfus ikame programıdır (Beauchamp, 2022). 2018 yılında Orbán, İslam'ın yayılmasının altını çizmiş ve Avrupalı liderlerin bu meseleyi yeterince ele almadıklarını iddia etmiştir. Ayrıca Macaristan'ın Avrupa kıtasının İslamlaşmasını önleme çabasında kalan son kale olduğunu iddia etmiştir (Boffey, 2018).

Dahası Orbán, göç dalgasının bazı dış aktörler tarafından düzenlendiğini ileri sürmektedir. Orbán, Avrupalı elitleri ve birçok ülkede önemli tartışmalara konu olan George Soros'u bu organizasyonun kilit aktörleri olarak tanımlamıştır. 2015'teki mülteci akınının ardından bu komplo teorileri Macaristan'da şimdiye kadar görülmemiş ölçüde ilgi görmeye başlamıştır. Macar siyasetçiler, Orta Doğu'dan gelen

mülteci akınının, savaş ve çatışmaların tipik bir sonucu olmaktan ziyade, titizlikle düzenlenmiş bir planın sonucu olduğu önermesini ileri sürmüşlerdir (Langer, 2021: s. 165). Bu teorilere göre, bu planın uygulanmasından sorumlu olan kişi, Doğu Avrupa'da çok sayıda vakıf kurmuş olan Soros'tur (Langer, 2021: s. 165). Bu noktada Soros, Macaristan bağlamında Eurabia teorisi veya Büyük Yer Değiştirme teorilerinin kavramsallaştırılmasında önemli bir figür olarak ortaya çıkmıştır. Viktor Orbán hükümeti 2017 yılında tüm medya kanallarını seferber etmiş ve George Soros'u hedef alan bir kampanyaya yüz milyonlarca dolar ayırmıştır (Plenta, 2020: s. 522).

Dış politika açısından bu yaklaşım, Macaristan'ın Avrupa Birliği ile çelişen bir duruş benimsemesine ve Orbán'ın giderek daha otoriter olarak algılanmasına neden olmuştur. Göçmen krizi ve Soros'la ilgili olarak Orbán hükümeti başlangıçta Avrupa'nın 'Müslüman istilasını' durdurmasını ve Hristiyan kimliğinin erozyona uğramasını sembolize eden bir anıt inşa etmiştir (CBC Radio, 2020). Ardından, Avrupa'da geniş yankı uyandıran 'Soros'u Durdurun' kampanyası, Soros tarafından kurulan ve finanse edilen Central European Üniversitesi'nin Macaristan'dan Çek Cumhuriyeti'ne taşınmasıyla sonuçlanmıştır (Bayer, 2017). Ayrıca, Soros'un vakıfları da dahil olmak üzere çok sayıda sivil toplum kuruluşunun göçmenlere yardım sağlamasını engellenmiştir (Dunai, 2018).

İtalya ve Macaristan örnekleri, iktidardaki popülist partilerin özellikle göç bağlamında komplo teorilerini de kullandıklarını göstermektedir. Bu teoriler, göçün nüfus yapısını ve anlatisını değiştirerek Avrupa kimliklerini aşındırmaya yönelik kasıtlı bir girişim olduğunu ileri sürmektedir. Bu sürecin gizli güçler tarafından düzenlendiğini, göçmenleri ve onların müttefiki olarak algılanan kişileri marjinalleştirirken genel halkın çıkarlarını koruduğunu öne sürmektedirler. Bu komplo teorileri yaygınlık kazandıkça, nüfusun daha büyük bir kesimi tarafından benimsenmeye başlanmış ve bu ülkelerdeki politikacıların dış politika kararları üzerinde etkili olmuştur.

Sonuç

Bu çalışmanın bulguları, komplo teorilerinin toplumsal dinamikler, dış politika söylemleri ve karar alma süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Büyük Yer Değiştirme ve Eurabia gibi teoriler, göçmen karşıtı bir siyasi söylem inşa etmek için Avrupalı popülist hareketler ve partiler tarafından düzenli olarak kullanılmıştır. Brexit kararı, komplo teorilerinin uluslararası ilişkilerde yol açabileceği somut sonuçlara dair açıklayıcı bir örnek teşkil etmektedir. Benzer şekilde, İtalya ve Macaristan'daki popülist liderlerin söylemleri de bu teorilerin dış politika kararları üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu tür teoriler karmaşık uluslararası ilişkiler dinamiklerini basitleştirmekte ve 'biz' ile 'onlar' arasındaki ayrıma dayalı kutuplaştırıcı bir dünya görüşü yaratmaktadır. Bu süreçte, göçmenler gibi 'öteki' olarak tanımlananlar marjinalize edilirken, halk korunması gereken 'masum bir grup' olarak tasvir edilmektedir. Sonuç olarak, komplo teorileri popülist siyaset tarafından bir mobilizasyon aracı olarak etkin bir şekilde kullanılmakta ve uluslararası ilişkiler literatüründe göz ardı edilemeyecek bir konu haline gelmektedir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak çalışmalar, bu tür teorilerin uluslararası güvenlik ve radikalleşme üzerindeki daha geniş etkilerini analiz ederek literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Kaynakça

- Aistrophe, T. ve Bleiker, R. (2018). "Conspiracy and foreign policy." *Security Dialogue*, 49 (3), 165-182.
- Al Jazeera. (2018, Aralık 10). Kuşak Kimliği Nedir?, <https://www.aljazeera.com/news/2018/12/10/what-is-generation-identity>.
- Albertazzi, D., & McDonnell, D. (2015). *Populists in power*. Routledge.
- Berry, M., Garcia-Blanco, I., & Moore, K. (2016). Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: A content analysis of five European countries. UNHCR, <https://www.unhcr.org/media/press-coverage-refugee-and-migrant-crisis-eu-content-analysis-five-european-countries>.
- Beauchamp, Z. (2022, 19 Mayıs). The European country where "replacement theory" reigns supreme. *Vox*, <https://www.vox.com/2022/5/19/23123050/hungary-cpac-2022replacement-theory>.
- Bobba, G., & McDonnell, D. (2016). Different types of right-wing populist discourse in government and opposition: The case of Italy. *South European Society and Politics*, 21(3), 281-299.

- Boffey, D. (2018, 18 Şubat). Orbán claims Hungary is last bastion against 'Islamisation' of Europe. The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/18/Orbán-claims-hungary-is-last-bastion-against-islamisation-of-europe>.
- Broedel, H. P. (2003). The Malleus Maleficarum and the construction of witchcraft: Theology and popular belief. Manchester ve New York: Manchester University Press.
- Brown, A. (2019). The myth of Eurabia: How a far-right conspiracy theory went mainstream. The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/16/the-myth-of-eurabia-how-a-far-rightconspiracy-theory-went-mainstream>.
- Bulli, G., & Soare, S. C. (2018). Immigration and Crisis in a New Immigration Country: The Case of Italy. Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave, 18(1), 127-156.
- Butter, M. ve Knight, P. (2016). "Bridging the great divide: conspiracy theory research for the 21st century." Diogenes, 1-13.
- Camus, R. (2012). The great replacement. https://media.128ducks.com/file_store/d92a5993707de0bea0b3102d4413a84ae61ab68851f0a71939a0878a93ed789e.pdf.
- CBC Radio. (2020, Feb 27). How the Hungarian border fence remains a political symbol, <https://www.cbc.ca/radio/ideas/how-the-hungarianborder-fence-remains-a-political-symbol-1.5476964>.
- Demianyk, G. (2020, 29 Haziran). EU Referendum Conspiracy Theory Believed By Half Of 'Brexit' Supporters, Says YouGov Poll. Huffington Post. https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/eu-referendum-rigged_uk_57691efee4b01fb65864173f.
- Dunai, M. (2018, 21 Haziran). Hungary approves 'STOP Soros' law, defying EU, rights groups. Reuters, [https://www.reuters.com/article/idUSKBN1JG1V0/#:~:text=BUDAPEST%20\(Reuters\)%20%2D%20Hungary's%20parliament,Union%20and%20human%20rights%20groups](https://www.reuters.com/article/idUSKBN1JG1V0/#:~:text=BUDAPEST%20(Reuters)%20%2D%20Hungary's%20parliament,Union%20and%20human%20rights%20groups).
- Epstein, Charlotte. 2008. The power of words in international relations: birth of an anti-whaling discourse. Cambridge/MA: MIT Press.
- France 24. (2021). France bans far-right anti-migrant group Generation Identity, <https://www.france24.com/en/france/20210303-france-bans-far-right-anti-migrant-group-generation-identity>.
- Gopalakrishnan, M. (2017). Avrupa'yı savunmak: Avrupa'yı 'mülteci istilasından' korumak. InfoMigrants, <https://www.infomigrants.net/en/post/4361/defend-europe--protecting-europe-from-refugee-invasions>.
- Greenslade, R. (2016, 20 Haziran). Sunday Express admits '12m Turks coming to UK' story was inaccurate. The Guardian, <https://www.theguardian.com/media/greenslade/2016/jun/20/sunday-express-admits-12m-turks-coming-to-uk-story-was-inaccurate>.
- Grieshaber, K. (2019, Nisan 30). ABD müzesi, sanat eserlerinin Alman aşırı sağcı parti tarafından kullanılmasını kınadı, APNews, <https://apnews.com/article/e4a3dca3c7464ca3925e4fe67afda5a6>.
- Gürgen, M. (2021, 14 Nisan). Die AfD und neurechte Ideologie als Motor rechter Gewalt. Heinrich Böll Stiftung Derneği MigrationsPolitisches Portal, <https://heimatkunde.boell.de/de/2021/04/14/die-afd-und-neurechte-ideologie-als-motor-rechter-gewalt>.
- Faiola, A. (2016, Mayıs 19). Austria's right-wing populism reflects anti-Muslim platform of Donald Trump. The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/europe/austrias-right-wingpopulism-reflects-anti-migrant-anti-muslim-platform-of-donaldtrump/2016/05/19/73368bbe-1c26-11e6-82c2-a7dcb313287d_story.html.
- Fenster, M. (2008). Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture, Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Hansen, Lene. 2006. Security as practice: discourse analysis and the Bosnian war. Londra: Routledge.
- Hofstadter, Richard. (1964). The paranoid style in American politics. New York: Vintage.
- Holzscheiter, Anna. (2014). "Between communicative interaction and structures of signification: Discourse theory and analysis in international relations." International Studies Perspectives, 15 (2), 142-162.
- Karaosmanoğlu, Kerem. (2019). Komplo Teorileri: Disiplinlerarası Bir Giriş. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Kington, T. (2022, 27 Eylül). Giorgia Meloni is first west European leader to believe Great Replacement conspiracy theory. *The Times*, <https://www.thetimes.com/world/europe/article/giorgia-meloni-is-first-west-european-leader-to-believe-great-replacement-conspiracy-theory-pddmf5vsf>.
- Kirchgaessner, S. (2019, 19 Haziran). Far-right Italy minister vows 'action' to expel thousands of Roma, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/19/italy-coalition-rift-roma-register-matteo-salvini>.
- Laclau, E. (2005). *On populist reason*. Londra: Verso.
- Langer, A. (2021). *The Eternal George Soros: The Rise of an Antisemitic and Islamophobic Conspiracy Theory*. İçerisinde Andreas Önerfors and Andre Krouwel (Eds.). *Europe: Continent of Conspiracies: Conspiracy Theories in and about Europe*, (ss. 163-184). Routledge.
- Lichfield, J. (2015, 17 Ocak). Paris attacks: Jean-Marie Le Pen says French terror attacks were work of Western intelligence. *The Independent*, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attacks-jean-marie-le-pen-says-french-terror-attacks-were-work-of-western-intelligence-9985047.html>.
- Mudde, C. (2004). "The populist zeitgeist." *Government and opposition*, 39 (4), 541-563.
- Nardelli, A. ve D'urso, J. (2020, 26 Mart). Italy's Far-Right And Nationalist Leaders Are Pushing Debunked Conspiracy Theories About The Coronavirus To Millions Of Followers. *BuzzFeed*, <https://www.buzzfeed.com/albertonardelli/coronavirus-matteo-salvini-giorgia-meloni-conspiracy>.
- Oberhauser, C. (2020). Freemasons, Illuminati and jews: Conspiracy theories and the French Revolution. İçerisinde *Routledge Handbook of Conspiracy Theories* (ss. 555-568). Routledge.
- Olmsted, K. S. (2009). *Real enemies: Conspiracy theories and American democracy, World War I to 9/11*. New York: Oxford University Press.
- Pagán, V. E. (2020). Conspiracy theories in the Roman Empire. İçerisinde *Routledge Handbook of Conspiracy Theories* (ss. 531-541). Routledge.
- Plenta, P. (2020). Conspiracy Theories as a Political Instrument: Utilization of Anti-Soros Narratives in Central Europe, *Contemporary Politics*, 26(5), 512-530, <https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1781332>.
- Profil. (2014). Chemtrails: Die absurde Verschwörung, <https://www.profil.at/wissenschaft/chemtrails-verschwoerung-5369547>.
- Robinson, M. (2016, 23 Haziran). Moment police questioned a Ukip supporter who offered voters a PEN in case their pencil markings on ballot paper were erased. *The Daily Mail*. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3656171/Usepens-Brexit-backers-urge-voters-pen-polls-case-pencil-markings-erased-MI5-plot.html>.
- Roisman, J. (2006). *The rhetoric of conspiracy in ancient Athens*. Univ of California Press.
- Russell, Jeffrey Burton. (1972). *Witchcraft in the Middle Ages*. Ithaca: Cornell University Press.
- Vohra, A. (2023, 8 Mayıs). Italy Now Has Conspiracy Theory as National Policy. *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2023/05/08/italy-meloni-great-replacement-conspiracy-theory-immigration/>.
- Weyland, K. 2001. "Clarifying a contested concept: Populism in the study of Latin American politics." *Comparative politics*, 34 (1), 1-22.
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. Londra: Sage.
- Wooding, D. (2016, 21 Mayıs) "BREXIT PENNY'S WARNING Britain will be magnet for terrorists if we remain in EU, claims minister". *The Sun*, <https://www.thesun.co.uk/news/1198591/eu-is-terrorist-magnet/>.
- Yablokov, I. (2014). Pussy Riot as agent provocateur: conspiracy theories and the media construction of nation in Putin's Russia, *Nationalities Papers*, 42 (4), 622-636.
- Ye'or, B. (2005). *Eurabia: The Euro-Arab axis*. Taeneck: Fairleigh Dickinson University Press.